

COLONIZAREA POPULAȚIEI GERMANE ÎN BUCOVINA

Constantin Ungureanu

Stăpânirea austriacă în Bucovina a modificat simțitor structura etno-demografică a populației existente în această regiune. Acest proces de modificare a fost stimulat pe diverse căi, îndeosebi prin colonizări și emigrări. Administrația habsburgică era interesată în exploatarea cât mai eficientă a bogățiilor acestui ținut. Pentru integrarea reală a Bucovinei în imperiu era necesară crearea unei structuri etno-demografice a populației care să permită implantarea cu succes a culturii și civilizației germane.

Primii meseriași și negustori au venit în nordul Moldovei încă din secolul XIV, așezându-se în localitățile mai importante. Din cauza numărului lor mic acești germani au fost asimilați treptat de către moldoveni. Când Bucovina a fost ocupată de către trupele austriece, practic, în acest ținut nu existau locuitori germani, sau numărul lor era cu totul neînsemnat. Referindu-se la populația de atunci, istoricul austriac Johann Polek scria: "De asemenea, existau atunci deja două colonii germane: localitatea Gartenberg sau Sadagura, întemeiată în 1770 de către Peter *Freiherr* Gartenberg și Prelipcea, care avea o vechime de zece ani, dar care atunci se afla în totală decădere"¹.

În 1760 s-a așezat la Prelipcea un grup de germani protestanți, aici urmând a fi construită o fabrică de postav (*Tuchfabrik*). Între acești coloniști au apărut neînțelegeri, iar domnul Moldovei, Alexandru Ghica, a preferat să transfere această fabrică la Chiperești, lângă Iași. Războiul ruso-turc din 1768-1774 a contribuit și mai mult la decăderea acestei colonii. Recensământul rus din 1774 înregistra la Prelipcea numai patru familii nemțești². În 1782 în acest sat locuiau tot patru familii germane³, însă în curând și acestea s-au împrăștiat prin alte localități.

Războiul din 1768-1774 a contribuit însă și la întemeierea satului Sadagura. Pentru a putea plăti solda soldaților săi, comandamentul rus avea nevoie de o monetărie. În acest scop s-a făcut apel la serviciile lui Peter *Freiherr* von Gartenberg. Monetăria a fost întemeiată în toamna anului 1770 pe o parte a teritoriului satului Rohozna și a moșiei Jucica, în apropiere de târgul Cernăuți. Pentru funcționarea moneteriei au fost aduși specialiști germani și evrei. La intrarea trupelor austriece în Bucovina această monetărie era deja desființată. Nu se poate afirma cu exactitate numărul locuitorilor germani din această colonie. Când s-au efectuat recensămintele rusești, nu s-a permis înregistrarea populației din acest sat. Recensământul lui Spleny din 1775 nu a înregistrat nici o familie germană în

Bucovina. Probabil că majoritatea nemților au plecat odată cu desființarea monetăriei ori s-au împrăștiat prin alte localități. În schimb numărul evreilor s-a mărit neconținut în Sadagura: în secolul XIX ei constituiau deja populația de bază a localității. Odată cu instaurarea dominației austriece au început să sosească și primii coloniști germani în Bucovina. La început aceștia erau reprezentanți ai armatei, diferiți funcționari și reprezentanți ai administrației, negustori, meseriași ș.a. Majoritatea lor s-au așezat la Cernăuți, Suceava, Siret și unele sate mai importante. Deoarece acest ținut era pe atunci foarte slab populat, administrația austriacă dorea să transforme Bucovina într-un avanpost al religiei catolice și al elementului german în estul Europei. Totuși, întemeierea coloniilor germane în Bucovina a devenit mai intensivă **după** ce Bucovina a fost unită cu Galiția. În timpul primei sale vizite în Bucovina, împăratul Iosif al II-lea declara că procesul de colonizare a acestui ținut este de cea mai mare importanță, însă el trebuie efectuat cu cât mai puține cheltuieli din vistieria statului.

Cea mai veche colonie germană din Bucovina se numește Iacobenii și a fost întemeiată în munții din sud-vestul Bucovinei, în apropiere de Vatra Dornei. Spleny menționează în 1775 că în munții Bucovinei se află multe zăcăminte de sare. Mai mulți specialiști au început să cerceteze munții Bucovinei, fiind descoperite zăcămintele de fier de la Fundul Moldovei, lângă Iacobenii. Pentru prelucrarea acestor zăcămintele s-a hotărât în 1782 întemeierea primei colonii cu mineri germani în munții Bucovieni. Primii coloniști germani au sosit la Iacobenii în 1784, fiind originari din nordul Transilvaniei și din Zips (un comitat din nordul Ungariei, în prezent în Slovacia). Numărul lor a fost completat cu noi coloniști, astfel în 1786/87 au sosit 30 persoane (25 bărbați și 5 femei) de religie protestant evanghelică⁴. În 1796 au sosit încă 40 familii de muncitori din Zips⁵. Nu se poate constata cu precizie câți nemți locuiau în această colonie către sfârșitul administrației militare. La începutul anului 1786 la Iacobenii au fost înregistrate 14 familii (71 locuitori) de religie romano-catolică⁶, care fără îndoială erau germani. Însă majoritatea nemților din această localitate erau de religie protestantă. Într-un articol din ziarul "Neuland" se anunța că în colonie s-au așezat 430 persoane⁷, totuși nu este clar pentru care an se referă aceste cifre. Se știe că această colonie s-a format în 1784-1786, însă ea a fost completată cu coloniști până către finele secolului XVIII.

Chiar de la ocuparea Bucovinei se propunea întemeierea de colonii cu țărani nemți. Însă pe parcursul activității sale, generalul Enzenberg, guvernatorul militar al Bucovinei, a fost un adversar al colonizării planificate deoarece între timp crescuse rapid numărul populației Bucovieni datorită emigranților din Galiția și Moldova, care aduceau cu dâșii multe vite și care cu hrană, fiind peste puțin timp în stare să plătească toate impozitele. O colonizare a nemților ar fi necesitat mari cheltuieli din bugetul statului.

Primul plan mai concret privind așezarea țăranilor germani în Bucovina ne-a parvenit de la armeanul Bogdan Ștefan Bogdanovici, care în 1781 a cumpărat moșia Orășeni de la boierul moldovean Paladi. Acesta se adresa la 8 iunie 1781

către administrația Bucovinei cu dorința ca, pe cont propriu, să așeze pe această moșie circa 50 familii nemțești. Totuși această propunere nu s-a realizat în practică.

În vara anului 1782 inginerul Budinszky, care a cartografiat satele din zona dintre Prut și Nistru, își exprima părerea, că în această zonă ar putea fi așezate 3-4.000 de familii germane. Enzenberg, în principiu, era de acord cu această părere, limitându-se însă la posibilitatea așezării a circa 400 de familii⁸. Enzenberg conchidea că așezarea ar fi posibilă numai în grupe mici de câte 40-50 de familii. Dar în octombrie 1782 generalul era de părere că în Bucovina nu ar fi posibilă întemeierea coloniilor germane, considerând că pentru civilizarea populației er fi îndeajuns ca în localitățile mari să fie așezate câte 3-4 familii. El motiva aceasta prin faptul că numai între 1778-1782 emigraseră din Moldova circa 6.000 de familii⁹. Stabilirea coloniștilor pe moșiile private era mai puțin posibilă, deoarece boierii erau cointeresați în primul rând în dezvoltarea creșterii animalelor, iar așezarea nemților ar fi fost prea costisitoare, deoarece în majoritatea cazurilor doreau să sosească în Bucovina țărani săraci.

La 18 decembrie 1782 Consiliul Aulic de război înștiința administrația de la Cernăuți că în primăvara lui 1783 cel puțin 400 familii de nemți urmau să fie colonizate în Bucovina. La acest ordin Enzenberg răspundea prin raportul de la 4 ianuarie 1783, că într-un timp atât de scurt este imposibil de pregătit materialul de construcție pentru 400 de case, deoarece în zona dintre Prut și Nistru nu existau păduri și acest lemn trebuia pregătit și transportat din zona Ceremușului.

Între timp, la 25 ianuarie 1783, Budinszky a prezentat lucrarea sa *Descrierea Bucovinei*, care a fost scrisă pe baza cartografierii economice a 40 de localități. Budinszky își exprima părerea că în aceste localități ar putea fi instalate 1992 familii, și anume: la Zastavna - 245, la Coțmani și Laschiuca împreună - 241, la Verenceanca - 198, la Kisălău - 124, la Valeva - 113, la Nepolocăuți - 105, la Orășeni - 100 familii¹⁰...

Ulterior a fost sistată colonizarea germanilor în zona dintre Prut și Nistru. Cauza principală a eșuării acestui plan a fost migrația foarte masivă pe atunci din Galiția și Moldova. La aceasta se adaugă necesitatea de a aduce lemn din zona Câmpulungului pe Ceremuș și lipsa brațelor de muncă. Această colonizare ar fi fost foarte costisitoare, iar între timp însuși Iosif al II-lea declara că aceasta trebuie făcută cu cât mai puține cheltuieli.

Între timp colonizarea țăranilor germani avea să înceapă în Bucovina pe altă cale. La 25 iunie 1782 au sosit la Cernăuți două familii nemțești venite din Banat, având 12 copii. Noii veniți au declarat că urmau să mai sosească în curând și alte familii. Consiliul Aulic de război îi ceruse lui Enzenberg să acorde sprijin acestor familii sărace, care au fost așezate în casele părăsite din Roșă. Încă nu se hotărâse definitiv soarta acestor familii, când în octombrie 1782 sosesc la Cernăuți încă 11 familii, însoțite de 26 copii. În total, au sosit din Banat în Bucovina 22 familii de țărani germani. La 24 octombrie 1783, locotenentul Deckert, răspunzător

de problemele colonizării, raporta: "Coloniștii din Banat au fost instalați în următoarele localități: la Roșă - două familii; la Molodia - 13 familii; la Cernăuți - două familii; la Mitocul Dragomirnei - trei familii; la Jucica - două familii"¹¹. Acești coloniști erau de religie romano-catolică.

Informații detaliate despre soarta acestor 22 familii de coloniști din Banat se găsesc într-un raport din 19 noiembrie 1788. Atunci locuiau la Jucica două familii, la Cernăuți mai rămăsese o familie, una transferându-se la Roșă, unde deja se aflau trei familii. Cu excepția acestor familii, treptat s-au instalat la Roșă încă 15 familii. La Molodia din 13 familii rămăseseră 10, iar la Mitocul Dragomirnei din trei familii una a emigrat în Moldova¹².

Deși s-au păstrat numeroase informații despre colonizarea nemților în Bucovina, totuși nu se poate constata cu aproximație numărul **total** al nemților din Bucovina către sfârșitul administrației militare. Pentru anul 1786 există informații exacte despre numărul populației de religie romano-catolică și protestantă. Deoarece numărul polonezilor și slovacilor era atunci în Bucovina cu totul neînsemnat, nu încapă nici o îndoială că la aceste două confesiuni aparțineau atunci în număr covârșitor numai nemții și maghiarii.

Johann Polek afirma că la începutul anului 1786 în Bucovina erau înregistrate 1.039 familii sau 3.609 locuitori de religie romano-catolică¹³. Dintre aceștia, 2.136 erau maghiari din coloniile *Istensegits*, *Fogodisten*, *Hadikfalva* (Dornești), *Andreasfalva* (Măneuți) și *Joseffalva* (Dornișoara). Mai rămăneau deci 1.473 persoane, care erau - credem - în majoritate nemți, fiind repartizați pe localități astfel: **în ținutul Cernăuți**: Cernăuți - 358 persoane, Sadagura - 157, Boian - 107, Molodia - 72, Roșă - 60, Zastavna - 22, Ocna - 14, Samușin - 7, Rarancea - 7, Pohorlăuți - 9, Jurcăuți - 9, Dobronăuți - 6, Toporăuți - 5, Verbăuți - 5, Toutri - 4, Cuciurul Mic - 3, Horoșăuți - 2 și la Onut - 2; **în ținutul Vijnîța**: Coțmani - 49 persoane, Zveneacin - 12, Vășcăuți - 6 și Lascovca - 3; **în ținutul Siret**: Siret - 39 persoane, Sinăuți - 18, Frătăuți - 16, Calafindești - 8, Tereblecea - 8, Sf. Onufri - 7 și Rogojești - 7; **în ținutul Suceava**: Suceava - 187 persoane, Iacobeni - 71, Câmpulung - 31, Solca - 30, Mitocul Dragomirnei - 26, Bosancea - 23, Ilișești - 16, Sf. Ilie - 16, Vatra Dornei - 9, Pojorâta - 16, Moldovița - 5, Humor - 5, Poiana Neamțului - 4, Liteni - 3, Dorna Candreni - 3, Arbore - 2 și Băișești, Brăiești, Lucăcești și Stulpicani câte o persoană¹⁴.

Tot în acest articol a fost totalizat și numărul militarilor de religie romano-catolică. Astfel atunci se aflau în Bucovina 3.302 militari catolici¹⁵, militarii însă nu erau incluși atunci în numărul total al populației, de aceea acest număr de catolici nu poate fi luat în considerație.

Tot atunci au început să sosească în Bucovina și coloniști protestanți, al căror număr se ridica în 1786 la 228 persoane¹⁶. Dintre aceștia circa 120 erau maghiari protestanți (formând circa 40 familii stabilite temporar la Rarancea). **Probabil** că ceilalți erau germani, dintre care 31 evanghelici locuiau în 1786 la Cernăuți¹⁷. **Probabil** că majoritatea celorlalți protestanți locuiau atunci la Iacobeni.

În concluzie, putem spune că în Bucovina se aflau în 1786 circa 1473 germani romano-catolici și circa 108 germani evanghelici, în total 1581 persoane.

Funcționarii polonezi au început să pătrundă mai masiv în Bucovina după alipirea acesteia la Galiția, iar primii coloniști slovaci au venit în Bucovina la sfârșitul secolului XVIII. De asemenea, este cunoscut că toți românii și majoritatea covârșitoare a rutenilor și huțurilor erau ortodoxi, o parte dintre ruteni fiind greco-catolici.

Către sfârșitul administrației militare în Bucovina locuiau circa 135.000 locuitori (în conformitate cu lista parohiilor de la începutul anului 1785 atunci existau în Bucovina 239 parohii, în care erau 247 biserici, numărul total al populației fiind dat de 26.371 familii și 296 preoți¹⁸). Putem deci conchide că spre sfârșitul administrației militare elementul german constituia circa 1,1% din totalul populației din Bucovina. Între anii 1774-1786 a fost întemeiată o singură colonie germană la Iacobeni. Restul germanilor locuiau dispersat în diferite localități, fiind mai numeroși la Cernăuți, Suceava, Sadagura, Molodia, Roșa În perioada administrației militare asistăm practic la o dublare a populației Bucovinei.

Administrarea militară a Bucovinei era considerată numai o etapă temporară, dar necesară. Prin prescriptul imperial de la 6 august 1786 s-a dispus încetarea administrației militare în Bucovina și înglobarea acesteia în Galiția, ca cerc administrativ (*Kreisamt*). Acest eveniment a dat un nou impuls colonizării elementului german în Bucovina. Administrația Bucovinei, condusă de un căpitan districtual, se subordona direct guvernului galițian, neputându-se împotrivi noilor planuri de colonizare a ținutului.

Spre sfârșitul regimului de administrație militară în Bucovina s-a efectuat reforma bisericească. Mănăstirile din Bucovina aveau în stăpânire numeroase moșii, care cuprindeau mai bine de jumătate din suprafața Bucovinei. Prin reformă, moșiile episcopale și mănăstirești au fost secularizate și din averile lor s-a creat **Fondul Bisericesc**, care a trecut în proprietatea statului. Această modificare a avut o mare importanță pentru colonizările ulterioare, deoarece în perioada administrației galițiene toate coloniile au fost întemeiate pe domeniile Fondului bisericesc și cameral. Numai în a doua jumătate a secolului XIX au fost întemeiate câteva colonii pe proprietățile private.

Pe parcursul administrației galițiene (1786-1850) în Bucovina au fost întemeiate un șir de noi colonii germane, ceea ce a contribuit desigur la mărirea ponderii populației germane. În Bucovina se evidențiau **trei tipuri de colonii germane**. În munții din districtul Câmpulung Moldovenesc au fost întemeiate un șir de colonii cu mineri nemți. Majoritatea acestora erau originari din Comitatul Zips (astăzi pe teritoriul Slovaciei) și din Transilvania. Alt tip erau coloniile de la Karlsberg (Gura-Putnei), Fürstenthal (Voevodaea), Huta Veche și Huta Nouă. În aceste localități au funcționat fabrici de sticlă și majoritatea germanilor de aici proveneau din Boemia și erau de religie catolică. În sfârșit, cele mai numeroase erau coloniile întemeiate de către țărani germani. În 1787 s-au așezat țărani șvabi

la Frătăuți, Ilișești, Satul Mare, Bădeuți, Sf. Onufri, Ițcani, Tereblecea, Milișăuți și Arborea. Majoritatea acestor coloniști erau evanghelici. În anii '30 ai secolului XIX au fost întemeiate coloniile Schwarztal, Bori, Lichtenberg, Buchenhain, Clitt. De asemenea, un număr mare de funcționari, negustori, meșteșugari și militari se așezau treptat în orașele, târgurile și satele mai importante.

a) **Coloniile de mineri germani.** După cum s-a menționat anterior, prima colonie cu mineri nemți s-a întemeiat în 1784-1786 la Iacobenii. În 1796 mina din Iacobenii a fost cumpărată de către Karl Manz, om preocupat de problemele dezvoltării industriei miniere. Locuitorii acestei colonii erau saxoni, dintre care circa 1/3 erau catolici și 2/3 - evanghelici.

Manz a luat măsuri să se facă cercetări geologice în zona montană, descoperindu-se deja în 1797 zăcăminte de plumb la Cârlibaba, pe cursul superior al râului Bistrița. Aici a fost deschisă o mină și astfel a fost întemeiată a doua colonie de mineri la *Mariensee* (Cârlibaba). Locuitorii acestei colonii erau originari din Zips, majoritatea dintre ei fiind catolici. Nu se cunoaște precis câte familii de germani s-au așezat aici. În 1842 locuiau la Cârlibaba 322 persoane, dintre care 76 erau evanghelici și 84 romano-catolici¹⁹. Numărul coloniștilor în această localitate s-a mărit lent, deoarece condițiile de trai erau grele, în afară de minerit neputându-se practica alte ocupații lucrative.

În anul 1805 comisarul Mehes a descoperit la Dealul Negru lângă Fundul Moldovei zăcăminte de cupru. Pentru prelucrarea acestor zăcăminte au fost aduși - tot din Zips - un număr de lucrători. Ca urmare, între localitățile Pojorâta și Fundul Moldovei a fost întemeiată colonia *Luisenthal*. În 1807 soldații au tăiat pădurea pentru a pregăti terenul pentru întemeierea acestei colonii, numită așa în cinstea arhiducesei Maria Luisa, viitoarea soție a lui Napoleon I. Primii coloniști au sosit în 1808, construindu-se treptat circa 140 de case de-a lungul drumului și a râului Moldova. La Fundul Moldovei și la Pojorâta s-au așezat alți coloniști germani, în majoritate catolici.

Dezvoltarea treptată a extracției și prelucrării minereurilor de fier a contribuit la întemeierea unei noi colonii. Pe valea râului Moldova, în apropiere de Vama, a fost întemeiată în 1807 colonia *Eisenau* (**Eisen** = fier), astăzi Prisaca Dornei. Datorită străduinței lui Manz, plecat personal în Ungaria de Nord, la *Eisenau* s-au așezat în 1807 38 familii (circa 200 persoane) de familii din comitatul Zips²⁰, în 1848 locuind aici deja 86 familii²¹.

Același Manz și-a adus contribuția principală la întemeierea coloniei *Freudenthal*, colonie întemeiată în 1809, pe valea râului Moldovița, mai la nord de Vama. Inițial s-au instalat aici circa 35 familii (circa 170 persoane)²². Ulterior locuitorii acestei colonii sunt cunoscuți ca muncitori forestieri.

Coloniștii germani s-au așezat în majoritatea localităților din această zonă montană, îndeosebi la Bucșoia și Stulpicani, majoritatea locuitorilor de aici fiind totuși români.

După 1849 mineritul din munții Bucșoiei a decăzut și nu mai aducea profit.

Din acest motiv coloniștii germani au fost nevoiți să practice alte ocupații. În conformitate cu datele statistice oficiale în 1842 locuiau²³:

Localitatea	Romano-catolici	Evanghelici
Iacobeni	498	718
Fundul Moldovei.	392	150
Pojorâta	279	165
Câmpulung	376	40
Vama, Eisenau	296	330
Bucșoaia, Voroneț	194	63
Vatra Dornei	160	13
Cârlibaba	84	76
Stulpicani	64	2
Vatra Moldoviței	58	15
Poiana Ștampei	19	13
Dorna Candreni	10	9
Ciocănești	20	-
Gemeni, Ostra	15	-
Valea Putnei	13	-
Ruș pe Boul	4	4
Frumosul	5	-
Total	2487	1598

În această listă de localități numai la Iacobeni și Cârlibaba majoritatea populației era formată din catolici și protestanți, în rest predominau ortodocșii. În această zonă numai la Sadova nu a fost înregistrat nici un locuitor de confesiune romano-catolică sau evanghelică. În această listă nu sunt incluse coloniile *Eisenau*, *Luisenthal* și *Freudenthal*, care în 1842 încă nu formau localități de sine stătătoare, ci aparțineau satelor învecinate. Probabil că din totalul de 2.487 de romano-catolici care în 1842 locuiau în acest district, exista și un număr cu totul neînsemnat de polonezi și slovaci.

b) Coloniile de meșteșugari germani.

Încă înainte de întemeierea primei colonii cu mineri germani în Bucovina, în cercurile conducătoare de la Cernăuți apăruse ideea necesității unei colonii de sticlari. Totuși prima încercare de a întemeia o astfel de colonie nu a avut succes. Încă din 1775 Spleny sublinia necesitatea construirii unor fabrici de sticlă în Bucovina: "Fabricile de sticlă ar fi foarte profitabile, deoarece întreaga Valahie și Moldova sunt asigurate cu sticlă în cea mai mare parte din Polonia sau chiar din Veneția, pe când ele ar putea fi aprovizionate de aici cu sticlă mult mai ieftină, cu atât mai mult cu cât aici există materialul necesar"²⁴. Generalul Enzenberg își exprima în 1779 o părere asemănătoare.

Prima încercare mai concretă de întemeiere a unei sticlării a avut loc în 1782. La 6 ianuarie 1782 s-a publicat un anunț în ziarul "Lemberger Zeitung", anunț în care se căutau specialiști pentru o sticlărie. În urma acestui anunț, 12 sticlari căsătoriți de la fabrica Niemove de lângă Göttingen, inițiați de Johann Kamm din Waldheim (Boemia), și-au exprimat dorința de a se așeza în Galiția (24 februarie 1782)²⁵. Inițial s-a propus trimiterea acestor sticlari în Bucovina. Consiliul Aulic de război i-a încredințat la 28 iunie 1782 lui Enzenberg misiunea de a purta tratative cu acești sticlari. Funcționarii din Galiția au hotărât însă ca acești sticlari să fie trimiși la Dolina, localitate din această regiune. În iunie 1783 administrația din Bucovina a acceptat această hotărâre și astfel a eșuat primul plan de construcție a unei fabrici de sticlă în Bucovina.

Freiherr von Lezzeni a arendat din 1791 până în 1821 o zonă întinsă, aparținând atunci de domeniile Cuciurul Mare și Sf. Onufri. La rândul său Lezzeni a transmis acest pământ lui *Kriegshaber*, care l-a luat pe timp de treizeci de ani în arendă, căutând să obțină cât mai mult profit din această afacere. Pe acest teritoriu se aflau mai multe păduri și cu contribuția acestui arendaș s-a întemeiat și prima sticlărie la Huta Veche, lângă Crasna.

În anul 1793 *Kriegshaber* a chemat lucrători sticlari din Boemia, promițându-le salariu și loc de gospodărie. Treptat s-a pregătit lemnul necesar pentru construcția și funcționarea fabricii. Despre activitatea acestei fabrici nu sunt informații și chiar în 1804 nu se producea aici sticlă. Treptat lemnul prevăzut pentru fabrică a fost folosit de locuitori pentru construcția caselor. În anii 1814-1817 lucrătorii sticlari au părăsit satul. Deși nu avem date despre activitatea acestei fabrici, totuși la Huta Veche s-au așezat niște germani din Boemia constituindu-se astfel aici o colonie germană.

Curând a fost întemeiată o nouă colonie la Huta Nouă, pe teritoriul satului Ciudei. Arendașul *Kriegshaber* a chemat din nou lucrători din Boemia, deoarece majoritatea germanilor de la Huta Veche practicau alte meserii. S-au efectuat aici pregătirile necesare pentru funcționarea sticlăriei, însă și această fabrică nu a cunoscut o dezvoltare deosebită. În anul 1821 a expirat termenul de 30 de ani de arendare și, ca urmare, Huta Veche și Huta Nouă au trecut sub administrarea domeniului Fondului Bisericesc din Cuciurul Mare. Tot atunci a fost încheiat un

contract între domeniu și locuitorii coloniilor pe perioada 1821-1827, în care se reglementa plățirea impozitelor, contractul fiind prelungit apoi până în 1833.

În decembrie 1833 la Huta Veche locuiau 108 familii, dintre care 41 erau nemțești. Din totalul acestor familii 82 persoane se ocupau cu tăierea lemnului. În același an, la Huta Nouă locuiau 66 familii, inclusiv 21 nemțești. Numeroși germani de aici erau specializați în producerea sticlei. În 1839 locuiau la Huta Veche 33 familii germane, în 1845 înregistrându-se aici 36 familii. La Huta Nouă locuiau în 1835 20 familii germane, numărul lor rămânând același în 1850²⁶. Acești germani erau toți romano-catolici. Conform statisticilor oficiale, în 1842 locuiau la Ciudei 913 romano-catolici, iar la Crasna 315, însă majoritatea acestora erau slovaci²⁷.

Denumirea coloniei *Karlsberg* provine de la numele erzhertzogului Karl și a fost întemeiată în 1791 de către directorul economic din Rădăuți Pauli și evreul Reichenberg. Aceștia au deschis în pădurea de lângă Putna o fabrică de sticlă. Deoarece atunci fabrica de sticlă de la Lubașov din ținutul Zolkiew (Galiția) își încetase activitatea, lucrătorii de acolo au fost chemați la *Karlsberg*. Acești lucrători erau germani catolici din Boemia, fiind conduși de Löffelmann, un bun specialist în producerea sticlei. Sub conducerea acestuia fabrica a cunoscut o dezvoltare rapidă, trecând în curând sub administrația direcției economice de la Rădăuți. Primul administrator al fabricii a fost un oarecare Beller, înlocuit apoi cu Valentin Rybicki, care a condus fabrica până în 1819. Urmașul său, Franz Kuppetz, a administrat rău fabrica, aceasta fiind închisă la 14 iulie 1827, o serie de lucrători părăsind satul.

Nu se cunoaște precis numărul inițial al coloniștilor de la *Karlsberg*. Datorită bunei funcționări a fabricii, numărul coloniștilor germani s-a mărit treptat. În 1803 au sosit din Boemia noi coloniști, aceștia ocupându-se cu tăiatul pădurilor. Numărul germanilor din *Karlsberg* a crescut inclusiv după închiderea fabricii, în 1848 locuind aici 667 germani catolici²⁸.

În anul 1802 au fost transferați la Cacica lucrătorii de la zăcămintele de sare de la Pleș. Funcționarii administrației s-au pronunțat atunci pentru întemeierea celei de-a treia fabrici de sticlă la Pleș. S-a propus chiar aducerea de lucrători de la fabricile de sticlă din *Sommersdorf* și *Stockern* (Boemia), atunci închise. Această idee nu a fost pusă în practică.

În același timp, administrația de la Rădăuți a propus întemeierea unei colonii pe valea numită Voevodaea, lângă Marginea. De la această vale provine și denumirea coloniei, *Fürstenthal*. Böller a cercetat această zonă, informând la 21 noiembrie 1802 că ar fi rentabilă construirea unei fabrici de sticlă aici, concomitent cu aceasta și niște lucrători germani și-au exprimat dorința de a întemeia această colonie. În aceste condiții, la 24 octombrie 1802 inspectoratul domeniului Rădăuți a încheiat cu acești lucrători o înțelegere privind condițiile așezării lor în acel loc.

Concomitent s-au dus tratative cu un oarecare Sebastian Schuster din Rehberg (Boemia) privind așezarea în această colonie a unor lucrători necesari aprovizionării cu lemn a viitoarei fabrici. Susnumitul Schuster s-a întors în 1802 în Boemia pentru a căuta lucrători, raportând la 27 martie 1803 că 20 familii și-au

exprimat dorința de a pleca în Bucovina²⁹.

Fabrica de sticlă de la Fürstenthal a început să funcționeze la sfârșitul anului 1803, activitatea sa desfășurându-se anevoios la început, datorită numărului insuficient de lucrători calificați.

Această penurie de lucrători calificați s-a datorat pe de o parte faptului că o parte din lucrătorii ce își exprimaseră la început dorința să vină în Bucovina s-au răzgândit ulterior, iar pe de altă parte mulți dintre lucrătorii de la Fürstenthal aveau o vârstă înaintată, unii dintre ei decedând pe parcurs.

Informațiile despre această colonie sunt consistente, păstrându-se date relative la numele și prenumele locuitorilor, la ocupațiile lor. La Fürstenthal locuiau în 1811 61 familii, dintre care 29 persoane erau lucrători ai fabricii de sticlă, 19 aprovizionau cu lemn aceeași fabrică, restul având alte ocupații³⁰.

Bredetzky S., care a întocmit o listă bogată de informații despre așezările nemțești din Galiția și Bucovina, menționa că în 1811 la Fürstenthal locuiau 362 și la Karlsberg 218 persoane (în total 580 persoane), toți de confesiune romano-catolică³¹. Conform statisticilor oficiale, în 1822 numărul locuitorilor de la Karlsberg era de 507 persoane, dintre care 14 erau evrei, la Fürstenthal numărându-se atunci 368 locuitori, inclusiv 9 evrei³². Aceste două colonii au fost populate aproape exclusiv numai cu germani originari din Boemia. La Karlsberg erau înregistrați în 1842 613 romano-catolici și trei ortodoxi. În același an locuiau la Fürstenthal 586 romano-catolici și doi greco-catolici³³. Nu găsim înregistrat acum nici un evreu în aceste colonii.

Către mijlocul secolului XIX fabrica de sticlă de la Fürstenthal era singura din Bucovina, care mai funcționa. În noaptea de 28/29 septembrie 1899 această fabrică a ars, nemaifiind niciodată reconstruită.

În afară de minerii nemți și lucrătorii de la fabricile de sticlă, în prima jumătate de secolul XIX au sosit în Bucovina un număr mare de coloniști ce se ocupau cu tăierea pădurilor și prelucrarea lemnului. Primii dintre aceștia s-au stabilit la Huta Veche și erau slovaci. La Karlsberg și la Fürstenthal un număr mare de coloniști germani se ocupau cu tăierea pădurilor, fapt menționat anterior. La începutul secolului XIX s-a întemeiat o colonie de germani la Frasin, pe valea râului Moldova. Numărul lor inițial nu este cunoscut, însă proveneau din Boemia, ocupându-se cu tăierea pădurilor. În 1817 s-au așezat șapte familii germane din Boemia la Păltinoasa, lângă Capul Codrului, anul următor adăugându-se trei familii. În 1890 locuiau la Păltinoasa circa 400 persoane, majoritatea germani catolici³⁴.

Treptat, s-au așezat în mod sporadic și în alte localități din zona montană a sudului Bucovinei, alți germani ce se ocupau cu tăiatul pădurilor.

c) coloniile de agricultori germani.

Cele mai numeroase colonii din Bucovina erau cele populate de agricultori germani. Primii agricultori germani au sosit aici încă în perioada administrației militare. Astfel, în 1782-1783 circa 22 familii de agricultori germani sosite din Banat

s-au așezat la Molodia, Roșă, Jucica și Mitocul Dragomirnei. Preconizata așezare a coloniștilor germani în zona dintre Prut și Nistru nu a avut loc în perioada administrației militare, din cauzele expuse anterior.

În perioada administrației galițiene de evidențiază două perioade cronologice diferite, când au fost întemeiate colonii cu țărani agricultori germani. Imediat după trecerea Bucovinei sub jurisdicția Lembergului, în 1787, au fost întemeiate coloniile de la Frătăuți, Satul Mare, Milișăuți, Sf. Onufri, Ițcani, Arbore, Ilișești și Tereblecea. Abia peste jumătate de secol, în anii '30 ai secolului XIX a fost reluată colonizarea agricultorilor germani în Bucovina. În acest timp au fost întemeiate coloniile de sine stătătoare de la Bori, Lichtenberg, Schwarzthal, Poiana Micului, Clit.

Către sfârșitul administrației militare un număr mare de locuitori au emigrat în Moldova. Ca urmare, au rămas 277 case nepopulate, dintre care 127 se aflau în districtul Suceava, 118 în Siret, 30 în Vijnița și două în Cernăuți³⁵. În urma acestei emigrări a apărut posibilitatea instalării țăranilor germani în casele părăsite. Iosif al II-lea, aflat la Lemberg (august 1786), sublinia posibilitatea colonizării unor germani în satele unde se aflau case părăsite. Majoritatea acestor case însă nu puteau fi locuite, din cauza stării lor precare. Casele mai bune erau repede ocupate de alți imigranți. Trecerea Bucovinei sub jurisdicția Galiției a favorizat colonizarea elementului german. Funcționarii galițieni puteau să-i trimită mai ușor pe aceștia în Bucovina, fără a mai întâmpina împotrivire din partea administrației locale. În același timp moșiile fostelor mănăstiri au trecut în proprietatea statului, acest eveniment ușurând posibilitatea întemeierii de noi colonii. Funcționarul Ainser răspundea atunci de proprietățile statului.

Pregătirile pentru așezarea coloniștilor au pornit la începutul anului 1787. La propunerea lui Ainser, prin ordinul de la 21 iulie 1787, comisarul Ferdinand Danss a fost numit responsabil pentru efectuarea colonizării. La 14 august 50 familii se aflau în drum spre Bucovina, majoritatea lor fiind din Hessen, Pfalz, Baden și Württemberg.

Între 1-29 august Ainser a călătorit personal prin Bucovina, pentru a se informa la fața locului despre situația reală. La 30 noiembrie 1787 el constata că existau 208 case părăsite în satele: Clivești (6), Mămăești (8), Tereblecea (8), Frătăuți (12), Satul Mare (12), Milișăuți (8), Arbore (8), Andrasfalva (7), Hadikfalva (28), Mitocul Dragomirnei (10), Sf. Ilie (21), Ilișești (12), Horodnic (10), Privorochia (6), Sf. Onufri (6), Negrileasa (10), Joseffalva (16). La acestea se adăugau 20 case părăsite de-a lungul drumului spre Suceava³⁶.

Comisarul Danss avea de gând la început să îi așeze pe maghiarii de la Andrasfalva în casele părăsite de la Hadikfalva și să-i așeze pe germani la Andrasfalva. Germanii care au sosit în septembrie și octombrie în Bucovina și-au găsit însă adăpost pe timpul iernii la Frătăuți, Siret, Sf. Onufri, Mitocul Dragomirnei, numai șase familii s-au așezat temporar în trei case de la Hadikfalva.

Între timp, multe din casele părăsite consemnate de Ainser au fost ocupate de alți locuitori. Până la urmă s-a realizat așezarea germanilor numai în satele

Frătăuți, Satul Mare, Milișăuți, Sf. Onufri, Arbore, Ilișești, Ițcani-Bădeuți și Tereblecea. Aceste sate erau toate așezate pe domeniile Fondului bisericesc. Dar și în aceste sate majoritatea caselor erau improprii pentru locuit, coloniștilor construindu-li-se case noi. În mai 1787 s-a hotărât așezarea germanilor la Joseffalva, în satele părăsite de secui, propunere nerealizată. A eșuat și propunerea colonizării nemților la Corcești, unde deja fuseseră construite case pentru ei.

Ni s-au păstrat știri mai detaliate despre coloniștii așezați în satele de pe domeniul Frătăuți. Comisarul Danss raporta la 31 octombrie 1787 că până la acea dată se așezaseră în satele Frătăuți, Milișăuți, Arbore, Satu Mare 26 familii evanghelice și 4 protestante. 21 familii se ocupau cu agricultura, 6 cu meșteșugurile, ultimele trei practicând diferite profesii. Aceste familii numărau 150 persoane, 76 bărbați și 74 femei³⁷. În noiembrie 1788 existau la Frătăuți 16 familii (92 persoane), la Satul Mare opt familii (28 persoane), la Bădeuți-Milișăuți opt familii (31 persoane), la Arbore opt familii (34 persoane). Numărul total al coloniștilor din aceste cinci sate era de 185 persoane (40 familii)³⁸.

Izbucnirea războiului ruso-turc în vara anului 1787 a îngreunat colonizarea elementelor germane. Austriecii intră în război contra turcilor, în februarie 1788 armata mareșalului Koburg traversând Bucovina în drum spre Moldova. Din cauza acestui război, coloniștilor nu li s-a putut pune în timp util la dispoziție material de construcție. În octombrie 1788 colonizarea țăranilor germani în Bucovina a fost declarată încheiată. Numai la Tereblecea, din cauza războiului, așezarea germanilor s-a încheiat abia în septembrie 1789. Între anii 1787-1789 s-au așezat în Bucovina 74 familii de coloniști germani, repartizate astfel: Frătăuți: 16 familii; Ilișești, Satul Mare, Milișăuți-Bădeuți, Sf. Onufri, Ițcani: câte 8 familii, Arbore și Tereblecea: câte 7 familii³⁹. Acești coloniști au fost scutiți de impozite timp de doi ani. Coloniștii vor mai sosi sporadic, astfel că în 1795 38 coloniști se vor așeza în diferite sate, majoritatea lor fiind șvabi de religie evanghelică.

Bredetzky arăta în 1811 că, în afară de coloniile Karlsberg și Fürstenthal existau în Bucovina încă 9 sate în care locuiau germani. Conform informațiilor sale, distribuția în teritoriu a coloniștilor germani era următoarea: Frătăuți - 229 persoane, Iacobenii - 193, Ilișești - 189, Arbore - 146, Tereblecea - 130, Satul Mare - 69, Ițcanii Noi - 65, Sf. Onufri - 30, Milișăuți - 8 persoane⁴⁰. Acești țărani nu au format colonii aparte, ci s-au așezat în satele deja locuite de români. Numărul lor a crescut repede, aceste colonii constituindu-se treptat ca așezări de sine stătătoare. Conform statisticilor oficiale, în aceste așezări locuiau în 1842⁴¹:

Localitatea	Evanghelici	Romano-catolici
Arbore	196	99
Bădeuți	144	6

Frătăuți	472	172
Ilișești	689	77
Ițcanii Noi	182	15
Milișăuți	31	5
Onufri	9	116
Satul Mare	-	-
Tereblecea	-	304
Total	1723	794

Probabil că majoritatea absolută a romano-catolicilor și evanghelicilor consemnați în aceste sate erau germani. Numai la Tereblecea o parte din catolici erau slovaci.

După întemeierea acestor colonii germane a trecut aproape jumătate de secol până când administrația austriacă a reluat procesul de întemeiere a unor colonii cu agricultori germani. Până în anii '30 ai secolului XIX țărani germani se așezau în Bucovina în grupe mici, fără o contribuție deosebită a statului. La începutul anului 1830 s-a ridicat din nou problema așezării organizate a coloniștilor germani. Acești coloniști urmau să fie așezați în sud-vestul Bucovinei, în special de-a lungul drumului militar ce traversa ținutul dinspre Transilvania spre Galiția. Pe atunci acționau în această zonă multe bande de tâlhari ce prădau drumeții. Coloniile trebuiau să întărească siguranța acestui drum și să contribuie la așezarea statornică a locuitorilor din munții Bucovinei. Majoritatea agricultorilor germani ce au întemeiat noile colonii erau agricultori din Boemia.

La 16 iunie 1835 mai întâi 16, apoi 54 familii din Boemia s-au adresat administrației Fondului bisericesc Solca, exprimându-și dorința de a se așeza în Bucovina. Majoritatea acestor imigranți proveneau din ținutul Praga, unii fiind originari din Bavaria. Cele 54 familii erau constituite din 252 persoane (124 bărbați și 128 femei)⁴². Mulți dintre acești țărani practicau diferite meșteșuguri, 26 fiind lucrători zilieri necalificați.

Administrația domeniului Solca propusese încă din 1832 ca în zona Solonețului să fie așezați coloniști germani, însă în 1834 acolo a fost întemeiată o colonie de slovaci. În aceste condiții s-a propus ca 30 familii de germani (din cele 54 sosite) să fie stabilite pe valea pârâului Bori, în 1836 luând ființă colonia Bori. Coloniștii au fost sprijiniți la început de stat și de germanii din Humor și Ilișești, fiind și scutiți timp de șase ani de impozite. În 1890 locuiau la Bori 296 persoane, dintre care 294 erau germani catolici⁴³. Restul de 24 familii sosite în 1835 au întemeiat noua colonie Lichtenberg⁴⁴. Această colonie nou înființată avea misiunea să facă siguranța drumului militar dintre localitățile Clit și Marginea, drum nesigur din cauza

tâlhărilor. Colonia Lichtenberg este plasată geografic între Clit și Marginea, pe dealul Ederii. Coloniștii urmau să se ocupe cu creșterea vitelor și agricultura, o parte dintre ei urmând să se ocupe cu tăiatul pădurilor și asigurarea cu lemn a fabricii de sticlă de la Fürstenthal. Conform unui protocol din 24 august 1838 la Lichtenberg locuiau atunci 30 familii de țărani germani din Boemia⁴⁵. În 1857 la Lichtenberg trăiau 330 persoane, iar la Bori 227⁴⁶. Aceste sate erau locuite aproape exclusiv de nemți romano-catolici.

După întemeierea acestor colonii nu au încetat cererile imigranților de a veni în Bucovina. Între anii 1836-1837, reprezentanții a circa 20, apoi a circa 50 familii germane din Boemia au adus tratative cu administrația domeniului Solca, pentru înființarea de colonii în Bucovina. Administrația domeniului constata la 4 aprilie 1837 că "nu există pământ pentru 50 sau mai multe familii unde s-ar putea prelucra pământul; supușii, care cu mulți ani în urmă au emigrat în Moldova, se întorc și ocupă vechile lor pământuri. În schimb, în zonele păduroase nepopulate este loc pentru mai mult de 100 familii"⁴⁷. Se mai menționa că germanii ar putea să se stabilească în văile râurilor Moldovița, Humor sau pe teritoriul satului Stulpicani. În aceste zone, principala ocupație urma să fie creșterea vitelor și prelucrarea lemnului.

În august 1837, administrația districtului Solca a propus ca slovacii de la Tereblecea și Crasna să întemeieze împreună cu emigranții germani din Boemia o colonie pe valea râului Negrileasa. Acest teritoriu se afla în sudul Bucovinei, aparținând Fondului bisericesc Ilieșești. În august 1838, comisia de colonizare condusă de comisarul Hoppe a început tratativele cu imigranții despre condițiile stabilirii lor în Bucovina. Slovacii au refuzat chiar de la început să se așeze la Negrileasa. Din cauza condițiilor severe de trai coloniștii cereau să fie scutiți de impozite timp de 10 ani. Întemeierea coloniei Schwartzthal s-a înfăptuit abia în 1842. Inițial locuiau aici 28 familii de germani din Boemia⁴⁸, scutiți de impozite numai pe șase ani. Concomitent a fost întemeiată colonia Poiana Micului (Buchenhain), așezată pe cursul superior al râului Humor, mai la nord de mănăstirea cu același nume. Aici s-au așezat în toamna anului 1841 40 familii germane și 40 familii slovace venite din Crasna⁴⁹. În conformitate cu recensământul oficial din 1880 la Poiana Micului existau 1.232 locuitori, dintre care 1.227 erau romano-catolici (dintre aceștia 589 erau germani). În același an la Schwartzthal locuiau 343 persoane, dintre care 330 erau germani romano-catolici⁵⁰.

Colonia Clit a fost întemeiată lângă Lichtenberg, până la mijlocul secolului XIX. Aici s-au stabilit în 1843 16 familii de germani din Boemia. În 1880 în această colonie locuiau 899 persoane, dintre care 451 erau germani romano-catolici⁵¹. Aici mai locuiau ruteni și români.

Toate coloniile germane întemeiate în perioada administrației galițiene au fost așezate pe teritoriul Fondului bisericesc al Bucovinei. Majoritatea coloniilor constituite mai târziu au fost așezate pe proprietăți private. Astfel, în 1850 circa 20 familii de germani din Boemia și Austria Inferioară s-au așezat pe moșia satului

Banila Moldovenească și au întemeiat colonia Augustendorf⁵².

Pe teritoriul moșiei Berhomet, proprietatea boierului Vasilko, au fost întemeiate ulterior coloniile Alexanderdorf (1860) și Katharinendorf (1869), iar pe teritoriul satului Jadova s-au format coloniile Jadova Nouă (1885) și Nikolausdorf (1893). Un număr însemnat de germani s-au stabilit la Bălăceana (1848), Storojineț (1851), Hliboca (1857/58), Stăneștii de Jos (1860). Germanii nu au format colonii aparte în aceste localități ci au locuit împreună cu băștinașii. Majoritatea coloniilor germane din a doua jumătate a secolului XIX s-au constituit în districtul Storojineț, însă în perioada anterioară, a administrației galițiene, au fost întemeiate cvasi-totalitatea coloniilor germane. Concomitent, un număr mare de funcționari, negustori, meșteșugari și militari germani s-au stabilit cu traiul în orașele, târgurile și satele mai importante din Bucovina. Ponderea germanilor era mare îndeosebi la Cernăuți, Rădăuți, Suceava, Câmpuung, Siret, Gura Humorului, Vatra Dornei, Solca.

La Cernăuți locuiau deja în 1795 68 familii de germani evanghelici (35 în orașul propriu zis și 33 în Roșă)⁵³. La 3 noiembrie 1796 se constata într-un raport că la Cernăuți, Roșă, Sadagura și Boian locuiau cel puțin 100 familii evanghelice (circa 400 persoane)⁵⁴. După întemeierea coloniilor protestante germane (1787-1789), Ștefan Hübel a fost numit în martie 1791 pastor pentru acele comunități. Germanii evanghelici de la Cernăuți cereau pentru ei un pastor aparte, care a fost numit abia în ianuarie 1797 în persoana unui oarecare Kern.

La Cernăuți însă numărul germanilor romano-catolici era și mai mare decât al celor protestanți. Colonizarea elementelor germane în Bucovina în timpul administrației galițiene a influențat structura populației de aici. Indispensabile pentru determinarea exactă a numărului de germani din Bucovina anilor '50 ai secolului XIX sunt lucrările lui Joseph Hain și Karl Czoernig⁵⁵. J. Hain îndeplinea atunci funcția de secretar ministerial al serviciului direcției statisticii administrative, iar K. Czoernig era șeful direcției statisticii administrative din imperiu.

K. Czoernig nota despre enclava germană din Bucovina: "În Bucovina populația germană locuiește exclusiv numai de la începutul dominației austriece. Împreună cu populația germană numeroasă de la Cernăuți și din împrejurimile sale, de la Siret, Suceava, Rădăuți, Solonețul Vechi, Solca, Arbore, Gura Humorului, Vama, Câmpulung Moldovenesc, acest ținut conține două tipuri de colonii:

a) Coloniile întemeiate de împăratul Iosif al II-lea la Tereblecea, Sf. Onufri, Frătăuții Vechi, Milișăuți, Satul Mare, Ițcanii Noi și Ilișești și sunt populate cu nemți din vestul Germaniei și așezările Lichtenberg, Buchenhain, Schwarzthal și Poiana Micului, întemeiate în timpurile mai noi de germani din Boemia;

b) Locuitorii germani din satele montane (Cârlibaba, Iacobenii, Pojorâta, Luisenthal, Eisenau, Freudenthal, Bucșoia, Stulpicani) sunt majoritatea din Zips și sași din Transilvania sau sosiți din ținuturile vestice ale Austriei și din Bavaria, care locuiesc la salina Cacica și la fabricile de sticlă din Crasna, Gura-Putnei și Voevodeasa⁵⁶.

Conform datelor statistice avansate de J. Hain populația Bucovinei număra în 1846 371.131 locuitori (25.000 germani)⁵⁷. K. Czoernig constata că în 1850 populația Bucovinei era de 380.826 locuitori (25.592 germani)⁵⁸. Conchidem pe baza acestor date că la mijlocul veacului XIX germanii dețineau o pondere de circa 6,72% din totalul populației Bucovinei. La sfârșitul administrației militare locuiau în Bucovina numai circa 1.580 germani (1,17% din totalul populației). Pe parcursul administrației galițiene populația germană s-a mărit de 16 ori. În același timp, populația totală a Bucovinei a sporit cu circa 182% (la sfârșitul administrației militare populația ținutului era de circa 135.000 locuitori).

Procentul germanilor din Bucovina a crescut și în următoarele decenii. Tabelul următor indică numărul germanilor pe districte, în conformitate cu datele recensămintelor oficiale de la 31 octombrie 1857 și 31 decembrie 1869⁵⁹.

Denumirea districtului	1857			1869		
	Total populație	germani	în %	Total populație	germani	în %
Cernăuți (orașul)	26.345	6.944	26,3	33.884	6.636	19,5
Cernăuți (ținutul)	66.975	2.379	3,5	74.367	2.422	3,1
Câmpulung	26.352	5.131	19,4	35.557	7.711	21,7
Coțmani	75.556	605	0,8	76.082	549	0,7
Rădăuți	66.751	9.552	14,3	73.601	6.074	8,2
Siret	31.542	3.116	9,8	46.929	5.189	11
Storajineț	70.388	2.660	3,7	54.344	5.276	9,7
Suceava	58.912	5.246	8,9	69.023	6.107	8,9
Vijnița	34.099	301	0,9	48.177	1.101	2,3
Total	456.920	35.934	7,8	511.964	41.065	8

În continuare, numărul populației germane din Bucovina nu s-a modificat în mod semnificativ, creșterea populației datorindu-se în principal sporului numeric.

Începând cu anul 1881, recensămintele oficiale austriece au început să înregistreze populația după criteriul limbii de comunicare (*Umgangssprache*). Datorită acestei modificări recensămintele austriece au constatat o mărire bruscă a populației de limbă germană din Bucovina. Conform recensămintelor austriece

din 31 decembrie 1880, 1890 și 1900, structura populației din Bucovina se prezenta astfel⁶⁰:

Anul	Total populație	Germani	În %
1880	568.453	108.820	19,14
1890	642.495	133.501	20,78
1900	723.504	159.486	22,04

După criteriul național însă, ponderea populației germane în ansamblul populației era mult mai mică. Astfel, în 1900, din 159.486 vorbitori de limbă germană 91.907 erau evrei, 47.113 de confesiune romano-catolică, 18.000 evanghelici, 2.334 ortodocși, 132 aparțineau altor națiuni⁶¹. În 1910, la un total de 794.869 locuitori, 68.219 erau germani (8,58%)⁶².

Deși erau o minoritate numerică, germanii au jucat un rol principal în viața economico-socială, politică și culturală a Bucovinei. Treptat, ei au pus stăpânire pe o însemnată parte a fondului funciar și silvic, pe exploatarea miniere și forestiere. Prin locul și rolul lor în administrația ducatului, coloniștii germani au reușit să transforme, parțial, mai ales orașele în "insule de cultură și civilizație occidentală".

Limba germană devenise dominantă în Bucovina, un argument grăitor în această privință constituindu-l faptul că aproape toți evreii de aici erau considerați vorbitori ai acestei limbi. A se compara acest fapt cu situația din Galiția de la sfârșitul dominației austriece, când majoritatea evreilor de acolo vorbeau limba poloneză, chiar elementul germanic de acolo suferind o asimilare treptată.

Populația germană era mai numeroasă în partea centrală și de sud a Bucovinei, unde românii constituiau majoritatea populației. În zonele populate compact de către ucrainenii minoritatea germană era neînsemnată. Astfel, în conformitate cu ultimul recensământ austriac din 1910, în districtele Coțmani, Zastavna, Vașcăuți și Vijnița locuiau 193.962 persoane, dintre care 162.578 erau ucrainenii (circa 83,8%), **1.481 germani (0,7%)** și 517 români (0,3%)⁶³.

Urmarea nefastă a dominației austriece în Bucovina a fost modificarea caracterului etnic al ținutului, în urma politicii de colonizare și migrației însemnate de elemente alogene, românii nu mai constituiau majoritatea etnică în această provincie. Majoritatea moșiilor aparținând bisericii ortodoxe române și boierilor moldoveni au fost treptat înstrăinate.

Totuși, nu trebuie negat faptul că dominația austriacă a avut și urmări pozitive. Legislația austriacă a contribuit la dezvoltarea economică a ținutului, fiind stimulată economia de piață și relațiile de schimb capitaliste. S-a diversificat viața economică a ținutului, a început să se dezvolte industria extractivă și forestieră.

Dominația austriacă a adus în Bucovina elemente de civilizație și cultură

europeană. O dezvoltare deosebită au avut-o orașele, în special Cernăuți, Rădăuți, Suceava, deși această creștere rapidă a populației orășenești nu era favorabilă elementului românesc. Funcționarii austrieci au avut meritul păstrării păcii și liniștii în acest ținut, cu o populație formată din naționalități de confesiuni diferite.

NOTE

1. J. Polek, *Die Vereinigung der Bukowina mit Galizien im Jahre 1786*, în *JBLM*, 8/1900, p. 54.
2. *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, partea I, Chișinău, 1975, p. 435. În continuare se va cita *MEF*.
3. R.F. Kaindl, *Das Ansiedlungswesen in der Bukowina seit der Besitzergreifung durch Oesterreich*, Innsbruck, 1902, p. 321.
4. *Ibidem*, p. 337.
5. *Hauptbericht und Statistik über das Herzogtum Bukowina für die Periode 1862-1871*, Lemberg, 1872, p. 203.
6. J. Polek, *Zur Frage der Errichtung eines röm-kath. Bistums in der Bukowina*, în *JBLM*, 16/1908, p. 30-31.
7. *Die Zipser in der Bukowina*, în "Neuland", 9/1956, nr. 24.
8. R.F. Kaindl, *op. cit.*, p. 390.
9. I. Nistor, *Românii și rutenii în Bucovina*, București, 1915, p. 100.
10. J. Polek, *Die Bukowina zu Anfang des Jahres 1783*, p. 63.
11. R.F. Kaindl, *op. cit.*, p. 398.
12. *Ibidem*, p. 517-518.
13. J. Polek, *Zur Frage der Errichtung...*, p. 30.
14. *Ibidem*, p. 30-31.
15. *Ibidem*, p. 33-34.
16. *Bukowina. Heimat von Gestern*, Karlsruhe, 1956, p. 39.
17. J. Polek, *Das Entstehen und die Entwicklung der evangelischen Pfarrgemeinde in Czernowitz*, în *JBLM*, nr. 5/1897, p. 58.
18. Daniel Werenka, *Topographie der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung durch Oesterreich (1774-1785)*, Czernowitz, 1895, p. 185-195.
19. Arhiva regională de stat din Cernăuți (*ARSC*), Fond 1, inventar 1, dosar 8.025. În continuare se va cita *ARSC*.
20. *Die Zipser...*, în "Neuland", 9/1956, nr. 24.
21. R.F. Kaindl, *op. cit.*, p. 340.
22. *Die Zipser...*
23. *ARSC*, fond 1, inventar 1, dosar 8.025.
24. R.F. Kaindl, *op. cit.*, p. 343.
25. *Ibidem*, p. 344.
26. *Ibidem*, p. 353.
27. *ARSC, Ibidem*.
28. R.F. Kaindl, *op. cit.*, p. 359.
29. *Ibidem*, p. 361.
30. *Ibidem*, p. 378.
31. Bredetzky S., *Historisch-statistische Beitrag zum deutschen Kolonialwesen in Europa, nebst einer kurzen Beschreibung der deutschen Ansiedlungen in Galizien in alphabetischen Ordnung*, Brün, 1812, p. 153, 162; J.H. Biderman, *Die Bukowina unter österreichischer Verwaltung (1775-1875)*, Lemberg, 1876, p. 60.
32. *ARSC*, fond 1, inventar 4, dosar 747.

33. *Ibidem*, fond 1, inventar 1, dosar 8.025.
34. R.F. Kaindl, *op. cit.*, p. 384.
35. I. Nistor, *Românii și rutenii...*, p. 384.
36. R.F. Kaindl, *op. cit.*, p. 502-508.
37. *Ibidem*, p. 428-429.
38. *Ibidem*, p. 429.
39. Bukowina. *Heimat von Gestern...*, p. 88.
40. Bredetzky, S., *op. cit.*, p. 136, 153, 158-159, 167, 170, 176, 181.
41. ARSC, fond 1, inventar 1, dosar 8.025.
42. R.F. Kaindl, *op. cit.*, p. 441.
43. *Ibidem*, p. 448.
44. J. Polek, *Zur Frage der Errichtung...*, p. 41.
45. R.F. Kaindl, *op. cit.*, p. 453.
46. ARSC, fond 3, inventar 1, dosar 1.475.
47. R.F. Kaindl, *op. cit.*, p. 461.
48. J. Polek, *Zur Frage der Errichtung...*, p. 41.
49. R. F. Kaindl, *op. cit.*, p. 474.
50. *Special Orts-Repertorium der Bukowina*, vol. III, Viena, 1885, p. 7.
51. *Ibidem*, p. 14.
52. Bukowina. *Heimat von Gestern...*, p. 91.
53. J. Polek, *Das Entstehen und die Entwicklung...*, p. 60.
54. *Ibidem*, p. 64.
55. J. Hain, *Handbuch der Statistik der österreichischen Kaiserstaates*, Vol. 1, Viena, 1852; K. Czoernig, *Ethnographie der österreichischen Monarchie*, vol. 1, Viena, 1857.
56. K. Czoernig, *op. cit.*, p. 43.
57. J. Hain, *op. cit.*, p. 240.
58. K. Czoernig, *op. cit.*, p. 74-80.
59. *Hauptbericht der Handels - und Gewerbekammer für das Herzogthum Bukowina und Topographisch - statistische Darstellung des Kammerbezirkes mit Schluss des Jahres 1861*, Cernăuți, 1862, p. 104-105; *Hauptbericht und Statistik über das Herzogthum Bukowina für die Periode vom Jahre 1862-1871*, Lemberg, 1872, p. 65.
60. A. Zachar, *Die Ergebnisse der Volks- und Viehzählung vom 31 Dezember 1900 im Vergleich mit denen der Volks- und Viehzählung vom 31 Dezember 1880 und 1890 im Herzogthum Bukowina*, în "Mittheilungen des statistischen Landesamtes des Herzogthums Bukowina", vol. XI, Cernăuți, 1907.
61. *Ibidem*, p. 76-77.
62. I.E. Torouțiu, *Poporația și clasele sociale din Bucovina*, București, 1916, p. 82.
63. *Ibidem*, p. 82.

THE PROCES OF COLONISATION WITH GERMANS IN BUKOWINA

SUMMARY

At 1774, when the Habsburg Crown annexed Bukowina, there was no German ethnic in the area. A thorough analysis of the process of colonisation made us conclude that in the later period of Habsburg military administration (1774-1786) there were in Bukowina 1580 German ethnics, who represented 1.17%. Their number raised in 1850 to 25,592 (representing 6.7% from a total of 380,826); and in 1910, from a total of 794,899 inhabitants, 68,219 (8.78%) were Germans. They constituted compact communities in urban and rural areas, in the center and in the south of Bukowina.